

รายงานสถานการณ์แรงงานข้ามชาติภายใต้การแพร่ระบาดและมาตรการควบคุมโควิด – 19

เฉพาะพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ระหว่างวันที่ 19 ธันวาคม 2563 – 31 มีนาคม 2564

มาตรการควบคุมโรคที่ถูกนำมาใช้ในช่วงที่จังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มขึ้น ประกาศวันที่ 19 ธันวาคม 2563 และมีผลบังคับในวันนั้นเลย เช่น (1) สั่งปิด ห้ามเข้า-ออก ตลาดกลางกุ้ง หอพักศรีเมือง (2) ปิดสถานที่ชั่วคราว เช่น สถานบันเทิง ร้านอาหาร-เครื่องดื่มให้ช็อกกลับไปนั้น ตลาดนัด/ตลาดสดเปิดไม่เกิน 6 ชั่วโมง (3) ห้ามแรงงานต่างด้าวออกนอกจังหวัด (4) นโยบาย Bubble and Seal ฯลฯ ต่อมาเมื่อสถานการณ์อยู่ในภาวะที่สามารถจัดการได้มากขึ้น จังหวัดจึงเริ่มผ่อนปรนมาตรการลงบ้าง และวันที่ 1 มีนาคม 2564 ได้ปรับลดระดับลงเป็นพื้นที่ควบคุมสูงสุด ทั้งนี้ มาตรการควบคุมต่าง ๆ ที่ถูกนำมาใช้ ตลอดช่วงเวลาดังกล่าว ได้ส่งผลต่อการจ้างงานและการใช้ชีวิตของแรงงานข้ามชาติในประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. สถานการณ์ด้านการจ้างงาน

- แรงงานภาคบริการ คนที่ทำงานในร้านอาหาร ตลาด ร้านค้าส่วนใหญ่ปิดกิจการหรือจำกัดเวลา เปิด-ปิดตามมาตรการควบคุมสูงสุดและเข้มขึ้น บางกิจการนายจ้างตัดสินใจปิดกิจการเองเพราะกลัวการแพร่ระบาดของโควิดและบรรยากาศการค้าขายที่เจียบเหงา แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างรายวัน ได้รับผลกระทบด้านรายได้ทันทีที่มีการปิดกิจการหรือจำกัดเวลาเปิด-ปิด บางคนถูกเลิกจ้าง ไม่มีงานทำ และไม่มีรายได้ บางคนพักอยู่กับนายจ้างจึงไม่มีค่าใช้จ่ายเรื่องที่พัก บางคนได้รับความช่วยเหลือเป็นอาหาร แต่บางคนแทบไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากนายจ้าง

- โรงงานขนาดเล็กและขนาดกลาง มีคนงานจำนวนไม่น้อยได้รับผลกระทบจากการปิดกิจการชั่วคราวอันเป็นผลจากการประกาศพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มขึ้น นายจ้างบางคนจ่ายเงินชดเชยการหยุดงานหรือเลิกจ้างให้ลูกจ้างครึ่งเดือน หรือ 1 เดือน มีจำนวนไม่น้อยไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากนายจ้าง

กรณีแรงงานภาคบริการและโรงงานขนาดเล็กและขนาดกลาง เมื่อมาตรการควบคุมต่าง ๆ ได้เริ่มผ่อนปรนลง มีแรงงานบางส่วนที่กลับไปทำงานได้ตามปกติ แต่อีกบางส่วนยังว่างงานหรือไม่มีงานทำประจำ ต่อเนื่อง เนื่องจากกิจการจำนวนหนึ่งยังไม่กลับมาเปิดทำการ คาดว่ามีกิจการที่ปิดอย่างไม่มีกำหนด หรือปิดถาวรจากปัญหาทางเศรษฐกิจต่อเนื่องนับแต่การระบาดของโรคโควิดทั่วประเทศระลอกแรก

แรงงานในตลาดกลางกุ้ง-หอพักศรีเมือง และตลาดทะเลไทย ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างรายวัน แบ่งได้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก ทำงานแบบรับจ้างเหมาชิ้น หรือรับจ้างอิสระหมุนเวียนนายจ้างไปเรื่อย ๆ ไม่มีนายจ้างประจำ กลุ่มที่สอง มีจำนวนน้อยที่มีนายจ้างประจำ และในจำนวนน้อยนี้มีบางคนเป็นผู้ประกันตน

แรงงานกลุ่มนี้แทบทุกคนตกงานทันทีเมื่อมีคำสั่งปิดตลาดกลางกุ้ง-หอยพักตร์เมือง และปิดตลาดทะเลไทย แรงงานในตลาดกุ้งและหอยพักตร์เมืองเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบด้านการจ้างงานมากที่สุด จำนวนไม่น้อยตกงานต่อเนื่องนับตั้งแต่สั่งปิดตลาดและหอยพักตร์เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2563 จนถึงปัจจุบัน

แรงงานตลาดกลางกุ้ง เมื่อมีคำสั่งปิดตลาด กิจกรรมต่างๆ ไม่ได้เปิดตามด้วยทั้งหมด เรือประมง ผู้ซื้อขายจำนวนไม่น้อยเปลี่ยนหรือย้ายสถานที่ซื้อขายไปนอกตลาดกลางกุ้ง รวมถึงย้ายไปที่ตลาดทะเลไทย นายจ้างไปจ้างลูกจ้างใหม่ทำงานแทนลูกจ้างเดิมที่ถูกกักตัวอยู่ เมื่อตลาดกลางกุ้งเปิดทำการอีกครั้ง ผู้ซื้อขายยังคงไม่กลับเข้ามาในตลาดกลางกุ้ง เนื่องจากหวาดระแวงว่าอาจมีโรคโควิดแพร่ระบาดอยู่ ทำให้แรงงานไม่มีงานทำ หรือมีงานทำน้อยลง แรงงานที่มีนายจ้างประจำอาจได้รับค่าจ้างรายวันเต็มเฉพาะในวันทำงาน แต่แรงงานที่รับจ้างแบบเหมาชิ้นรายได้ต่อวันลดลงตามปริมาณงาน เหลือเฉลี่ย 200 บาท/วัน แรงงานหญิงหางานทำยากขึ้น เพราะนายจ้างจะจ้างผู้ชายซึ่งเชื่อว่าทำงานหนัก/ยกของหนักได้มากกว่า

แรงงานในตลาดกลางกุ้งและหอยพักตร์เมืองจำนวนมาก รวมถึงจำนวนไม่น้อยของแรงงานภาคบริการ แรงงานในโรงงานหรือสถานประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง นอกจากนี้มีแนวโน้มว่างงานและขาดรายได้ประจำต่อเนื่องแล้ว ในระยะยาวยังเสี่ยงต่อการแบกรับปัญหาเศรษฐกิจและหนี้สินซ้ำซ้อนจากค่าใช้จ่ายในการทำใบอนุญาตกรณีพิเศษในช่วงโควิดที่เรียกเก็บในอัตราสูง ดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่กู้ยืมมาใช้ทำใบอนุญาตทำงานและใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมถึงอาจกลายเป็นแรงงานผิดกฎหมาย เพราะไม่สามารถหาเงินและนายจ้างมาใบอนุญาตทำงานตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนดได้

- แรงงานภาคประมง เรือส่วนใหญ่ออกทำประมงได้ตามปกติ มีมาตรการป้องกันโรคแต่แทบไม่มีการควบคุมการออกเรือ แต่มีมาตรการควบคุมคนงานเมื่อเรือจอดและการขึ้นฝั่ง ในภาพรวมของภาคประมงปัจจุบันประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน อย่างไรก็ตาม มีเรือประมงอย่างน้อยหนึ่งลำที่ไม่ได้ออกเรื่อนานร่วม 3 เดือนตลอดช่วงโควิด ลูกเรือขาดรายได้เลี้ยงชีพ นายจ้างให้ลูกจ้างเบิกเงินล่วงหน้า หรือยืมเงินไปใช้ก่อน แล้วค่อยจ่ายคืนเมื่อออกเรือได้แล้ว หรือหักหนี้จากค่าจ้างในภายหลัง

- โรงงานขนาดใหญ่ แทบไม่พบว่ามีกิจการปิดกิจการ มีเพียงโรงงานบางแห่งที่ไม่มีงานล่วงเวลา (OT) การไม่มีงานล่วงเวลาส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องทางเศรษฐกิจและภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของแรงงาน เพราะส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างขั้นต่ำเพียงวันละ 332 บาท ส่วนโรงงานขนาดใหญ่ที่มีลูกจ้างมากกว่า 5,000 คน แทบไม่พบว่ามีกิจการลดชั่วโมงการทำงานล่วงเวลา ตรงกันข้ามโรงงานขนาดใหญ่อย่างน้อย 1 แห่ง ประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานต่อเนื่องนับแต่เกิดการแพร่ระบาดเชื้อโควิดระลอกแรก เพราะลูกจ้างจำนวนหนึ่งกลับประเทศต้นทางแล้วไม่สามารถกลับเข้ามาในประเทศไทยได้อีก สถานการณ์ขาดแคลนแรงงานนี้ยืนยันได้จากการที่มีโรงงานประกาศรับพนักงานคนไทยซึ่งแทบไม่มีการรับคนไทยเข้าทำงานมานานแล้ว รวมถึงรับสมัครแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายเพราะสามารถนำไปขอใบอนุญาตกรณีพิเศษในช่วงโควิดได้

2. ประกันสังคม

ลูกจ้างตามมาตรา 33 ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ที่ว่างงาน ไม่ได้ทำงาน หรือ นายจ้างไม่ให้ทำงานเนื่องจากต้องกักตัวหรือเฝ้าระวังการระบาดของโรค หรือลูกจ้างที่ไม่ได้ทำงานเนื่องจาก นายจ้างหยุดประกอบกิจการไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนเนื่องจากทางราชการมีคำสั่งให้ปิดสถานที่เป็นการชั่วคราวเพื่อป้องกันการระบาดของโรคติดต่ออันตรายและลูกจ้างไม่ได้รับค่าจ้างในระหว่างนั้นให้มีสิทธิ ได้รับประโยชน์ทดแทนในกรณีว่างงานในอัตราร้อยละ 50 ของค่าจ้างรายวัน ตลอดระยะเวลาที่มีการกัก หรือเฝ้าระวังการระบาดของโรค หรือคำสั่งปิดสถานที่ดังกล่าว แต่รวมกันไม่เกิน 90 วัน การขึ้นทะเบียนรับ สิทธิประโยชน์ทดแทนมีขั้นตอนดังนี้ (1) ลูกจ้างดาวน์โหลดแบบคำขอรับประโยชน์ทดแทนมากรอก รายละเอียด มีเบอร์โทรศัพท์ที่ติดต่อได้ และสำเนาสมุดบัญชีเงินฝาก (2) ส่งมอบเอกสารตามข้อ 1 ให้ นายจ้างเพื่อบันทึกข้อมูลข้อมูลเข้าระบบ E-services¹ พร้อมแนบหนังสือรับรองการหยุดงานกรณีราชการสั่ง ปิด/กรณีกักตัว (3) นายจ้างนำส่งเอกสารตามข้อ 2 ให้สำนักงานประกันสังคมในพื้นที่ตั้งสถานประกอบการ ทางไปรษณีย์ภายใน 3 วันทำการ นับแต่วันบันทึกข้อมูล หากข้อมูลถูกต้องครบถ้วน แรงงานจะได้รับเงิน โอนเข้าบัญชีภายใน 5 วันทำการ แต่ในทางปฏิบัติ มีแรงงานจำนวนมากเข้าไม่ถึงสิทธิหรือการขอใช้สิทธิมี ความล่าช้าจาก 3 ปัจจัยหลัก²

- ปัจจัยแรก แรงงานไม่ได้เป็นผู้ประตน เพราะนายจ้างไม่ขึ้นทะเบียนประกันสังคมให้กับ ลูกจ้าง ตลาดกลางกุ้งเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่พบปัญหามากที่สุด โดยพื้นที่นี้มีแรงงานกว่า 3,000 คน ในจำนวนนี้ ร้อยละ 80 ไม่ได้เป็นผู้ประกันตน และอีกประมาณ 300 คนไม่มีใบอนุญาตทำงาน

- ปัจจัยที่สอง ลูกจ้างเข้าไม่ถึงสิทธิเพราะนายจ้างให้ลงลายมือชื่อในใบลาออกโดยสมัครใจ ทำให้ขอเงินทดแทนจากเหตุสุดวิสัยไม่ได้ บางรายนายจ้างให้หยุดงานโดยไม่ได้มีการแจ้งออกและไม่ ดำเนินการขอรับประโยชน์ทดแทนจากเหตุสุดวิสัยให้

ขั้นตอนการยื่นเรื่องรับสิทธิรับประโยชน์ทดแทนในกรณีว่างงานเนื่องจากมีเหตุสุดวิสัย ต้อง อาศัยนายจ้างในการดำเนินการออกหนังสือรับรองการหยุดงานกรณีราชการสั่งปิด/กรณีกักตัว กรอกข้อมูล ผ่านระบบ E-services และรวบรวมเอกสารทั้งหมดนำส่งสำนักงานประกันสังคมอีกครั้ง มีนายจ้างจำนวน ไม่น้อยที่เพิกเฉยไม่รับผิดชอบดำเนินการให้ลูกจ้าง ยกตัวอย่างเช่นลูกเรือประมงที่นายจ้างใช้วิธีให้ลูกเรือยืม เงินไปใช้ในช่วงที่ไม่ได้ออกเรือ แทนที่จะยื่นขอสิทธิประโยชน์ทดแทนการว่างให้ลูกจ้าง และมีกรณีกลุ่มที่ถูก จ้างงานแบบเหมาช่วง นายจ้างโดยพุดินัยกับตามเอกสารเป็นคนละคนกัน เมื่อนายจ้างโดยพุดินัยไม่มี งานให้แรงงานทำ นายจ้างจะส่งตัวแรงงานกลับบริษัทจัดหางานซึ่งเป็นนายจ้างตามเอกสาร ลูกจ้างจึงไม่ได้

¹ นายจ้างที่ใช้ระบบครั้งแรกต้องลงทะเบียนเพื่อใช้ระบบก่อน

² กฎกระทรวง การได้รับประโยชน์ทดแทนในกรณีว่างงานเนื่องจากมีเหตุสุดวิสัย อันเกิดจากการระบาดของโรคติดต่ออันตรายตามกฎหมายว่า ด้วยโรคติดต่อ พ.ศ. 2563. (30 ธันวาคม 2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137

ถูกแจ้งเลิกจ้างเป็นทางการ เพียงแต่ได้รับแจ้งว่าไม่มีงานให้ทำ และบริษัทจัดหางานจะติดต่อแรงงานให้กลับมาทำงานอีกครั้งเมื่อได้รับคำสั่งจัดหาแรงงานจากผู้ประกอบการ

- ปัจจัยที่สาม นายจ้างประสงค์จะดำเนินการขอรับประโยชน์ทดแทนให้ลูกจ้าง แต่ติดขัดที่ขั้นตอนการออกหนังสือรับรองการหยุดงานกรณีราชการสั่งปิด/กรณีกักตัวเนื่องจากมีเหตุสุดวิสัย ซึ่งต้องมีการลงนามรับรองโดยหน่วยงานท้องถิ่น กรณีราชการมีคำสั่งให้ปิดสถานที่เป็นการชั่วคราวชัดเจน เช่น ตลาดกลางกุ้ง สามารถขอรับหนังสือรับรองได้ง่าย เช่นเดียวกับแรงงานที่ป่วยเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล สถานของรัฐหรือโรงพยาบาลรัฐที่มีใบรับรองแพทย์ ส่วนแรงงานที่กักตัวเพื่อสังเกตอาการด้วยตัวเอง หรือสถานประกอบการที่แม้ปิดกิจการเนื่องจากได้รับผลกระทบจากมาตรการควบคุมโรคแต่ไม่ใช่จุดสนใจหรือไม่ได้พบผู้ป่วยจำนวนมากหน่วยงานปกครองท้องถิ่นมักไม่ลงนามรับรองหนังสือรับรองให้ เมื่อไม่มีเอกสารรับรองก็ไม่สามารถยื่นขอรับประโยชน์ทดแทนการว่างงานจากเหตุสุดวิสัยได้ องค์กรประชาสังคมกล่าวถึงเหตุผลที่เจ้าหน้าที่ใช้ปฏิเสธไม่รับรองในกรณีแรงงานกักตัวสังเกตอาการตัวเองว่าเจ้าหน้าที่อ้างว่าไม่รับรู้ว่ามีการกักตัวจริงหรือไม่/อย่างไร การกักตัวในโรงพยาบาลสนามของโรงงานก็ไม่มีเอกสารรับรองเพราะถือเป็นการกักตัวเองเช่นกัน ส่วนธุรกิจที่ปิดกิจการโดยไม่มีคำสั่งปิดที่เฉพาะเจาะจงจากราชการต้องยื่นข้อมูลขอพิจารณาเหตุแห่งการปิดว่าเป็นผลมาจากมาตรการควบคุมและป้องกันการระบาดของโรคติดต่ออันตรายตามกฎหมายหรือไม่ และมักไม่ได้รับการพิจารณารับรอง

กรณีแรงงานกลุ่มที่จ้างงานแบบเหมาช่วงมีประเด็นอยู่ว่า แม้นายจ้างพุดินัยจะดำเนินการให้ แต่ในทางปฏิบัติแทบไม่สามารถขอขอรับประโยชน์ทดแทนได้ เนื่องจากเอกสารรับรองการหยุดกิจการชั่วคราวหรือใบรับรองการกักตัวจากเหตุสุดวิสัยที่ได้รับจากนายจ้างโดยพุดินัยเป็นคนละชื่อกับนายจ้างในระบบประกันสังคมและในใบอนุญาตทำงาน

ผลกระทบที่แรงงานเข้าไม่ถึงสิทธิประโยชน์เงินทดแทน กรณีว่างงานไม่ได้ทำงานเนื่องจากเหตุสุดวิสัย โดยเฉพาะกลุ่มโรงงานขนาดเล็ก โรงงานขนาดกลาง ตลาด ร้านค้า สถานประกอบการทั่วไป ตลาดกลางกุ้ง ตลาดทะเลไทย ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มที่แทบไม่ได้รับการช่วยเหลือจากนายจ้าง แรงงานกลุ่มนี้พึ่งพาอาหารและของใช้ในชีวิตประจำวันจากถุงยังชีพที่มีหน่วยงานหรือบุคคลนำมามอบให้ อย่างไรก็ตาม แรงงานมีภาระค่าหอพักและค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ไม่มีเงินเก็บเนื่องจากในสภาวะปกติก็มีรายได้เท่ากับอัตราค่าแรงขั้นต่ำหรือสูงกว่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น บวกกับการขาดรายได้ในช่วงโควิดระบาด และบางคนว่างงานจนถึงปัจจุบัน มีบางคนที่ยังคงรอภาครัฐสังคมต้องพิจารณาช่วยเหลือค่าห้องพักและค่าใช้จ่ายเป็นรายกรณี บางคนให้ครอบครัวที่ประเทศต้นทางส่งเงินกลับมาให้แต่แรงงานจากเมียนมาประสบปัญหาการเมืองภายในซ้ำซ้อนทำให้แทบไม่สามารถโอนเงินข้ามประเทศได้นับแต่สิ้นเดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นมา สถานการณ์ทางการเงินของหลายคนในเวลานี้คือต้องพึ่งพาเงินกู้ยืมนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงมากเพื่อนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและทำใบอนุญาตทำงาน

3. ผลกระทบจากมาตรการควบคุมโรคระบาด

3.1 การกักตัว

- โรงงานขนาดเล็ก โรงงานขนาดกลาง ตลาด ร้านค้า สถานประกอบการทั่วไป ตลาดกลางกุ้ง ตลาดทะเลไทย ฯลฯ แรงงานแทบทุกคนต้องกักตัวเพื่อสังเกตอาการอยู่ในห้องพัก โดยส่วนใหญ่แทบไม่ได้รับเงินชดเชยแทนการหยุดงานจากนายจ้าง แทบไม่ได้รับการดูแลเรื่องที่พักและอาหารในระหว่างการกักตัวของนายจ้าง แต่ก็มีบางคนที่พักอยู่ห้องของนายจ้างซึ่งได้รับการยกเว้นค่าเช่า ได้รับอาหารและน้ำดื่ม บางคนได้รับความช่วยเหลือจากนายจ้างตลอดช่วงการกักตัว บางคนได้รับเป็นครั้งคราว

สภาพห้องที่แรงงานใช้กักตัวเองส่วนใหญ่เป็นห้องพักที่เช่าอยู่รวมกันหลายคน บางห้องอยู่ 4 คน แรงงานไม่มีเงินเช่าห้องส่วนตัวเพื่อกักตัวแยกต่างหาก ในสภาวะปกติแรงงานจะหมุนเวียนกันออกไปทำงานและพักอาศัยอยู่ห้อง สมาชิกในห้องพักบางคนเข้างานกะเช้า บางคนกะดึก แต่ช่วงโควิดทุกคนอยู่ห้องไม่ได้ไปทำงาน หอพักบางแห่งเช่นตลาดกลางกุ้งยังใช้ห้องน้ำห้องส้วมรวมกัน สภาพความเป็นอยู่ไม่ค่อยถูกสุขอนามัย มีความแออัด การกักตัวไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ไม่มีการเว้นระยะห่าง บางกรณีผู้มีความเสี่ยงน้อยต้องอาศัยอยู่กับกลุ่มผู้มีความเสี่ยงมาก และแทบไม่มีหน่วยงานสาธารณสุขเข้ามาดูแล

มีประเด็นอีกว่า โรงงานแปรรูปอาหารทะเลแห่งหนึ่งนายจ้างสั่งให้แรงงานที่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ในหอพักที่บริษัทจัดให้ต้องไปกักตัวในพื้นที่ที่กำหนด โดยแรงงานต้องเสียค่าเช่าห้องกักตัวเอง กลายเป็นภาระในการจ่ายค่าเช่าห้องที่ซ้ำซ้อนกับหอพักปกติ อาหารและของใช้ในบริเวณที่กักตัวมีราคาสูงกว่าราคาตลาด แรงงานไม่ได้รับค่าจ้างหรือเงินชดเชยการหยุดงานในช่วงที่กักตัว แรงงานกลุ่มนี้ยอมกักตัวตามนายจ้างสั่งเพราะกลัวตกงาน และปัจจุบันได้กลับเข้าทำงานตามปกติ

โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าแห่งหนึ่งสั่งให้ลูกจ้างหยุดงานกักตัว หลังจากนั้นให้ตรวจสุขภาพ หากไม่มีเงินนายจ้างจะจ่ายให้ก่อน โดยคิด 4,000 บาท ทั้งที่ค่าตรวจจริงถูกกว่านั้น ให้ลูกจ้างแสดงใบรับรองผลตรวจโควิดเป็นลบเพื่อกลับเข้าทำงาน เมื่อองค์กรภาคประชาสังคมแห่งหนึ่งได้รับการติดต่อจากแรงงานกลุ่มนี้ จึงติดต่อสอบถามไปที่กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเพื่อให้ดำเนินการในกรณีดังกล่าว กรมสวัสดิการฯ จึงแจ้งกลับไปให้นายจ้างว่าหากนายจ้างเป็นผู้สั่งให้ตรวจโควิดนายจ้างต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบค่าตรวจ เพราะนายจ้างไม่มีสิทธิสั่งหรือใช้มาตรการบังคับให้ลูกจ้างไปตรวจ เพราะกรณีนี้ไม่สามารถตรวจฟรีได้ เนื่องจากถือเป็นกลุ่มความเสี่ยงต่ำ

- แรงงานประมง ช่วงปลายเดือนธันวาคม 2563 - มกราคม 2564 ลูกเรือประมงแทบไม่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นฝั่ง นายจ้างพยายามให้ลูกเรือใช้ชีวิตอยู่ในเรือเพื่อให้ออกจากเชื้อโควิด โดยให้จอดเรือนอกชายฝั่ง มีลูกเรือใช้ชีวิตอยู่บนเรือโดยมีเรือเล็กคอยส่งเสบียง องค์กรภาคประชาสังคมแห่งหนึ่งได้ข้อมูลว่าเรือบางลำมีอาหารและน้ำดื่มไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม เรือบางลำไปขึ้นฝั่งในพื้นที่อื่นที่ไม่มีการแพร่ระบาดรุนแรงหรือมีการบังคับใช้มาตรการควบคุมโรคโควิดไม่เข้มงวด กระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ 2564 ลูกเรือประมงเริ่มได้รับการ

ผ่อนปรนให้ขึ้นฝั่ง โดยมีเจ้าหน้าที่ทำการตรวจคัดกรองให้บนเรือก่อนขึ้นฝั่ง หากพบเรือลำมีคนติดโควิด ทุกคนจะถูกกักตัวอยู่บนเรือต่ออีก 14 วัน จากนั้นรับการตรวจหาเชื้อ หากผลตรวจเป็นลบจะได้ขึ้นฝั่ง

- โรงงานขนาดใหญ่ กรณีลูกจ้างที่ต้องกักตัว โรงงานบางแห่งจ่ายเงินทดแทนการขาดรายได้ให้ลูกจ้างร้อยละเปอร์เซ็นต์ บางแห่งให้ร้อยละ 70 บางแห่งให้ร้อยละ 50 บางแห่งให้ใช้สิทธิวันลาในช่วงเวลาที่กักตัว โรงงานส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีลูกจ้างมากกว่า 5,000 คน รับผิดชอบที่พักและอาหารให้กับลูกจ้างในระหว่างการกักตัว อย่างไรก็ตาม มีประเด็นว่าร้านจำหน่ายอาหารและของใช้ในพื้นที่กักตัวของแรงงานในโรงงานบางแห่งจำหน่ายสินค้าในราคาสูงกว่าราคาท้องถิ่น สินค้าไม่มีความหลากหลาย และอาหารที่จำหน่ายไม่สอดคล้องกับวิถีการบริโภคของแรงงาน

3.2 นโยบาย Bubble and Seal

มาตรการนี้ถูกนำมาใช้ระหว่าง 1 กุมภาพันธ์ – 10 มีนาคม 2564 กับโรงงานขนาดใหญ่ที่มีลูกจ้างมากกว่า 5,000 คน มีเป้าหมายเพื่อควบคุมไม่ให้เชื้อแพร่กระจายสู่สังคมภายนอก

Bubble เป็นนโยบายที่โรงงานกำหนดให้พนักงานเดินทางไป-กลับเฉพาะจากที่พักกับโรงงาน อนุญาตให้พัก/แหวะระหว่างทาง มีการนำระบบแอปพลิเคชันมาใช้กับพนักงานที่พักอยู่ใกล้โรงงาน โดยจะมีรถรับ-ส่ง พนักงานที่พักอยู่ใกล้โรงงานให้มีหัวหน้าคนงานเดินถือธงนำหน้าแถวแรงงานจากจุดเริ่มต้นถึงจุดหมาย อาหารการกินทางโรงงานจัดให้มีร้านเข้ามาจำหน่ายในพื้นที่โรงงาน จากการสอบถามแรงงานโดยเจ้าหน้าที่องค์กรภาคประชาสังคมแห่งหนึ่ง พบว่า แรงงานบางคนรู้สึกอึดอัดกับมาตรการควบคุมที่เข้มงวดจนเกินไป พวกเขาอยากเดินไปไหนมาไหนได้บ้าง เลือกซื้อหาอาหารมาปรุงกินในแบบที่ชอบได้ แต่แรงงานแทบทุกคนให้ความร่วมมือ เพราะต้องการให้การแพร่ระบาดสิ้นสุดลง และโรงงานมีคำสั่งในเชิงการข่มขู่ว่า หากพนักงานคนใดไม่ปฏิบัติตามจะถูกพักงานหรือถูกไล่ออก

Seal เป็นนโยบายที่กำหนดให้พนักงานพักอาศัยอยู่ในที่พักที่สถานประกอบการจัดให้ หรืออาศัยอยู่เฉพาะในพื้นที่สถานประกอบการเท่านั้น นโยบายนี้ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและใช้ชีวิต เช่นเดียวกับนโยบาย Bubble แต่ผลกระทบที่มีมากกว่าคือ นำไปสู่การแยกครอบครัว กรณีแรงงานที่มีครอบครัวอยู่แล้ว รวมถึงแรงงานหญิงที่มีลูก ต้องแยกตัวมาพักอยู่ที่ที่โรงงานจัดให้ ไม่สามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวได้และไม่สามารถนำครอบครัวเข้ามาอยู่ด้วยได้ เจ้าหน้าที่องค์กรภาคประชาสังคมเล่าถึงประสบการณ์แรงงานหญิงคนหนึ่งว่า เดิมเธอกับสามีสลับสับเปลี่ยนเวলাกันในการทำงานและดูแลลูก เมื่อเธอต้องเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในโรงงานตามมาตรการนี้ สามีของเธอต้องหยุดงานเพื่อมาดูแลลูก และทุกวันเธอต้องทำกับข้าวใส่ห่อหย่อนผ่านช่องประตูโรงงานออกมาให้สามีและลูก

3.3 ข้อจำกัดในการเดินทาง

- แรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน จำนวนไม่น้อยเป็นผู้ที่หลุดออกจากระบบในระหว่างการต่อใบอนุญาตทำงานหรือการตงงานช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ระลอกแรก แรงงานกลุ่มนี้แทบไม่กล้าออกจากที่พัก เนื่องจากกลัวถูกจับ และตำรวจมีการรณรงค์ตรวจจับแรงงานผิดกฎหมาย

- ห้ามแรงงานต่างด้าวออกนอกพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร การปิดตลาดกลางกุ้ง-หอพักศรีเมือง โดยการนำลวดหนามทึบเพลงมาปิดล้อม การจำกัดให้ลูกเรือประมงใช้ชีวิตบนเรือไม่ให้ขึ้นฝั่งหากไม่มีผลตรวจโควิดเป็นลบ และนโยบาย Bubble and seal เป็นมาตรการที่ขัดกับหลักการเรื่องสิทธิเสรีภาพ และพบว่ามี การเลือกปฏิบัติโดยบังคับใช้เข้มงวดเฉพาะกับแรงงานข้ามชาติ

4. คณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบการ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 คณะกรรมการสวัสดิการฯ มีบทบาทช่วยตรวจคัดกรองกระจายอุปกรณ์ป้องกันโรค ให้ข้อมูลข่าวสาร และทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติกับแรงงาน เป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง รับเรื่องร้องเรียนและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกินและความเป็นอยู่ทั่วไปในช่วงที่มีการใช้นโยบาย Bubble and Seal โดยส่วนมากแทบไม่มีส่วนร่วม นายจ้างในการปรึกษาหารือ ต่อรอง และบริหารจัดการใดๆ ภายใต้มาตรการควบคุมโรคโควิด ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด คณะกรรมการสวัสดิการฯ ทำงานใกล้ชิดกับนายจ้างงานมากกว่าลูกจ้าง ส่วนหนึ่งเพราะในเชิงอำนาจหน้าที่ คณะกรรมการสวัสดิการฯ อาจมองว่าตัวเองไม่ได้มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานเฉพาะหน้านี้ และอาจไม่ได้ให้น้ำหนักกับประเด็นด้านสิทธิแรงงานเท่ากับการควบคุมโรคโควิด ซึ่งลูกจ้างมีความหวาดกลัวการแพร่ระบาดของโรค กลัวถูกนายจ้างลงโทษ กังวลว่าหากพบผู้ติดเชื้ออาจทำให้โรงงานถูกปิด ลูกค้าสูญเสียความเชื่อมั่น และสุดท้ายอาจส่งผลถึงการจ้างงาน จึงแทบไม่มีการตั้งคำถามและยอมปฏิบัติตามมาตรการควบคุมที่ฝ่ายนายจ้างสั่งการลงมาเป็นหลัก

5. การตรวจหาเชื้อโควิดและการรักษาพยาบาล

ในช่วงแรกที่พบการระบาดของโรคโควิด-19 ในพื้นที่ตลาดกลางกุ้ง การคัดกรอง การตรวจเชิงรุก การรักษาพยาบาล และการกักตัวยังไม่เป็นระบบนัก ผู้ที่ผ่านการคัดกรองและการตรวจหาเชื้อหลายคนไม่ได้รับการแจ้งว่าผลเป็นบวกหรือลบ แรงงานกลุ่มที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานเข้าถึงการคัดกรองแต่ไม่ได้รับการตรวจหาเชื้อ เนื่องจากชุดเครื่องมือตรวจมีจำกัดตามโควตาหรือการจัดสรรตามที่มีการประสานล่วงหน้าระหว่างสาธารณสุขกับนายจ้างซึ่งจ้างแรงงานถูกกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงกลุ่มที่ไม่ได้รับการตรวจ กลุ่มเสี่ยงต่ำ กลุ่มที่ตรวจแล้วและกลุ่มที่ยังไม่มีการแจ้งผลการตรวจถูกกักรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกันทำให้เกิดความระแวงกันและกัน ตัวแทนแรงงานได้หารือถึงสถานการณ์และความกังวลนี้กับภาคประชาสังคม ประเด็นนี้ได้ถูกนำเข้าสู่การหารือของกรรมการระดับจังหวัดเพื่อกำหนดมาตรการจัดการที่เหมาะสม ทำให้แรงงานทั้งที่ถูกและผิดกฎหมายได้รับการตรวจหาเชื้อฟรี และเมื่อมีการจัดตั้งโรงพยาบาลสนาม แรงงานที่ตรวจพบเชื้อได้ถูกส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลสนามโดยไม่มีค่าใช้จ่าย

สถานประกอบการ/โรงงานขนาดเล็กและขนาดกลางที่ถูกระบุว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงได้รับการตรวจหาเชื้อและรักษาพยาบาลที่โรงงานสนามฟรี ผู้ประกันตนสามารถใช้สิทธิตรวจโควิดและรับการรักษาที่โรงพยาบาลตามสิทธิ ผู้ที่ไม่มีประกันสังคมและไม่ได้อยู่ในพื้นที่เสี่ยง หรือไม่สามารถระบุความเสี่ยงจากการสัมผัสใกล้ชิดได้ต้องจ่ายค่าตรวจเอง หากรักษาตัวในโรงพยาบาลต้องจ่ายเงินเอง เช่น แรงงานที่ตลาดแห่งหนึ่งตรวจพบเชื้อโควิด เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลรัฐแห่งหนึ่ง จ่ายเงินเองวันละ 500 บาท รวม 14 วัน

ด้วยเหตุนี้ แรงงานที่ไม่ใช่กลุ่มเสี่ยงและไม่ใช่ผู้ประกันตนจำนวนไม่น้อยจึงแทบเข้าไม่ถึงการตรวจคัดกรอง เนื่องจากแรงงานไม่มีเงินและนายจ้างไม่ได้ให้ความช่วยเหลือในส่วนนี้

แรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานนอกจากเข้าไม่ถึงการตรวจแล้ว ยังมีความเสี่ยงต่อการถูกนายจ้างลอบแพ หรือนำไปปล่อยทิ้งเพื่อหลบเลี่ยงการถูกจับจากการจ้างแรงงานผิดกฎหมายหากถูกสุ่มตรวจเชิงรุก

ส่วนโรงงานขนาดใหญ่ที่มีลูกจ้าง 5,000 คนขึ้นไป มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและหน่วยเคลื่อนที่เข้าไปทำการตรวจคัดกรองในโรงงาน โดยสถานประกอบการมีส่วนร่วมจ่ายเงิน แรงงานไม่ต้องจ่าย และสถานประกอบการมีโรงพยาบาลสนาม

เจ้าหน้าที่องค์กรประชาสังคมเห็นตรงกันว่า แม้ในช่วงแรกการจัดการยังไม่เป็นระบบนัก และเน้นมาตรการควบคุมเป็นหลัก แต่ในภาพรวมหลังจัดตั้งโรงพยาบาลสนามแล้ว จังหวัดสมุทรสาครประสบความสำเร็จในการให้บริการด้านสาธารณสุขและการรักษาพยาบาลในช่วงวิกฤตโควิด แต่มีข้อห่วงใยอยู่ว่า มาตรการตรวจเชิงรุกเป็นเพียงการสุ่มตรวจ ไม่ใช่การปูพรมตรวจ ทั้งที่ชัดเจนว่าผู้ติดเชื้อในพื้นที่จำนวนมากเป็นผู้ป่วยที่ไม่แสดงอาการ อีกทั้งมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดก็หละหลวม เช่น ในตลาดแห่งหนึ่งที่กำหนดให้แรงงานต้องผ่านการตรวจโรคและมีผลเป็นลบ ให้ห้อยบัตรที่แสดงผลตรวจขณะทำงาน แต่พบว่าป้ายหนึ่งใบถูกนำไปใช้เวียนระหว่างแรงงานหลายคน

อีกประเด็นคือการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของแรงงานที่สามารถมีผลต่อการป้องกันและยกระดับมาตรฐานสุขภาพในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ตลาดกลางกุ้งซึ่งมีผู้อยู่อาศัยอยู่แออัด แรงงานกะเช้าและกะดึกสลับสับเปลี่ยนกันทำงานและเข้าพักในห้องเดียวกัน ห้องพักและตัวอาคารมีสภาพทรุดโทรม ไม่มีระบบการจัดการขยะ ระบบสุขาภิบาลไม่ดี ใช้ห้องน้ำห้องส้วมรวมกัน และห้องส้วมส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในสภาพใช้งานได้ เช่น มี 10 ห้อง ใช้ได้จริง 2 ห้อง

6. การขึ้นทะเบียน/ทำใบอนุญาตทำงาน

จังหวัดสมุทรสาครคาดมีแรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตทำงานในประเทศไทยรวมทุกมาตรา 239,752 คน (เดือนพฤศจิกายน 2563 สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว)³ แต่เมื่อคิดรวมกับผู้มีสถานะผิด

³ ประชาชาติธุรกิจ. (วันที่ 22 ธันวาคม 2563). “เปิด 10 อันดับ จังหวัดที่มีจำนวนแรงงานต่างด้าวมากที่สุด” สืบค้นใน: prachachat.net/csr-hr/news-579770

กฎหมาย คาดว่ามีแรงงานข้ามชาติในพื้นที่มากกว่า 400,000 คน⁴ คณะรัฐมนตรีมีมติวันที่ 29 ธ.ค.2563 ผ่อนผันให้แรงงานชาติขึ้นทะเบียนออนไลน์เป็นกรณีพิเศษในช่วงโควิด โดยได้รับขออนุญาตให้อยู่อาศัยและทำงานต่อได้อีก 2 ปี ถึงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2566⁵ แต่คาดว่ายังมีแรงงานจำนวนน้อยที่ขึ้นทะเบียนตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว เพราะค่าใช้จ่ายในการดำเนินการมีอัตราสูงสวนทางกับสภาพเศรษฐกิจที่แรงงานส่วนใหญ่ขาดรายได้ตลอดในช่วงโควิดระบาด แรงงานทั้งที่มีนายจ้างและไม่มีนายจ้างมีค่าใช้จ่ายเท่ากันที่ 8,580 บาท ส่วนลูกเรือประมง 8,680 บาท ค่าใช้จ่ายนี้รวมค่าตรวจโควิดด้วย 2,300 บาท⁶ แรงงานจำนวนไม่น้อยผ่านการตรวจและการรักษาโรคแล้ว แต่ไม่ใช้ใบรับรองแพทย์ดังกล่าวได้ ต้องตรวจโควิดใหม่เท่านั้น

รายการค่าใช้จ่าย	ตรวจโควิด	ตรวจสุขภาพ	ประกัน 2 ปี ⁷	ใบอนุญาตทำงาน	ทะเบียนประวัติ	บัตรสีชมพู	Seabook	รวม
แรงงานทั่วไป	2,300	1,100	3,200	1,900	20	60	-	8,580
ลูกเรือประมง	2,300	1,100	3,200	1,900	20	60	100	8,680

การที่มีแรงงานจำนวนน้อยขึ้นทะเบียนแจ้งข้อมูลคนต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 ธันวาคม 2563 ยังมีเหตุผลสำคัญอีกประการมาจากการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน และระบบการดำเนินการออนไลน์ที่เข้าถึงยาก โดยเฉพาะแรงงานที่ไม่มีนายจ้างซึ่งต้องดำเนินการเอง การกรอกเอกสารผ่านเว็บไซต์ไม่ใช่ช่องทางที่เข้าถึงและทำได้ง่ายสำหรับแรงงาน ยิ่งเมื่อเว็บไซต์และเอกสารนั้นไม่ใช่ภาษาของแรงงาน⁸ แม้กรมการจัดหางานได้มาตั้งโต๊ะรับขึ้นทะเบียนให้กับแรงงานที่ตลาดกลางกุ้งแต่แทบไม่มีแรงงานไปลงทะเบียน เนื่องจากหลายคนเข้าใจว่าเมื่อขึ้นทะเบียนแล้วต้องชำระเงินจำนวนแปดพันกว่าบาททันที ทั้งที่ในทางปฏิบัติยังไม่มีกรเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในขั้นตอนการขึ้นทะเบียน

ต่อประเด็นดังกล่าว หน่วยงานภาคประชาสังคมได้แสดงความกังวล 3 ประเด็นหลัก ประเด็นแรก การเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการอัตราสูงและไม่มีกำหนดสัดส่วนให้นายจ้างร่วมจ่ายเป็นการผลักภาระให้กับลูกจ้าง ซึ่งในสภาพการจ้างงานที่ไม่มั่นคง การว่างงานต่อเนื่อง จะเป็นการผลักให้แรงงานเข้าสู่วงจรการทำงานขูดรีด วงจรหนี้ในระบบเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในการขออนุญาตอยู่อาศัยและทำงาน ประเด็นที่สองการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในอัตราที่สูงเกินกว่าศักยภาพของแรงงานอาจทำให้แรงงานเลิกไม่ทำใบอนุญาตทำงานถูกกฎหมาย แต่เลือกจ่ายเงินเป็นค่าคุ้มครองจากการตรวจจับ หรือทำบัตรตำรวจที่มี

⁴ Nanchanok Wongsamuth. (JANUARY 8, 2021, in Reuters. "Migrant workers suffer as coronavirus cases surge in Thailand" สืบค้นใน: <https://www.reuters.com/article/us-thailand-migrants-workers-trfn/migrant-workers-suffer-as-coronavirus-cases-surge-in-thailand-idUSKBN29D11T>

⁵ ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การอนุญาตให้คนต่างด้าวบางจำพวกอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2563. (30 ธันวาคม 2563). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137

⁶ ประชาชาติธุรกิจ. (วันที่ 26 มกราคม 2564). "ปรับวิธีตรวจสุขภาพแรงงานต่างด้าวยุคโควิด 19" สืบค้นใน: https://www.hfocus.org/content/2021/02/21034?fbclid=IwAR06zLiMySxKS9OCS7i_oHlUkeOW9z-mVinyfL-7eXFXVavzSvI_ffdmfkl

⁷ เข้าสู่ระบบประกันสังคมแล้วขอรับเงินคืนได้ภายหลัง

⁸ ระบบอนุญาตทำงานของคนต่างด้าว (3 สัญชาติ) ทางอิเล็กทรอนิกส์ สืบค้นใน: <https://e-workpermit.doe.go.th/>

ค่าใช้จ่ายเพียง 500 บาทต่อปี ประเด็นที่สามหากรัฐไม่สามารถนำแรงงานกลับเข้าสู่ระบบได้จะเท่ากับเป็นการผลักแรงงานออกจากการได้รับการคุ้มครองด้านสุขภาพและสิทธิแรงงาน

เจ้าหน้าที่องค์การภาคประชาสังคมแห่งหนึ่งยังกล่าวถึงกรณีหนังสือเดินทางของแรงงานที่หลายคนอาจหมดอายุแล้ว หรือกำลังจะหมดอายุว่าแรงงานกลุ่มนี้จะสามารถขออนุญาตอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทยได้หรือไม่/อย่างไร กรณีแรงงานเมียนมานอกจากการแพร่ระบาดของโควิดยังเกิดเหตุรัฐประหารเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 264 ทำให้ไม่มีความไม่ชัดเจนว่าสถานทูตเมียนมาจะอำนวยความสะดวกในการทำหนังสือเดินทางให้กับแรงงานได้มากน้อยเพียงใด และแรงงานซึ่งส่วนใหญ่ต่อต้านการรัฐประหารจะยอมรับการดำเนินการภายใต้รัฐบาลทหารหรือไม่

7. กรณีศึกษา

- คณะกรรมการสวัสดิการในสถานประกอบกิจการประมงต่อเนื่องขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง

“ช่วงแรกแรงงานกลัวมาก เครียดกัน ไม่รู้ใครคิดไม่ผิด เราต้องประชาสัมพันธ์ตลอด

โรงงานมีมาตรการป้องกัน การวัดอุณหภูมิ มีเจลล้างมือ มีหน้ากากแจก มีการตรวจโควิดบ่อย คนที่เสี่ยงให้กักตัว 14 วัน จ่ายค่าแรงงาน 332 บาท คนที่กักตัวเองอยู่หอมีถุงยังชีพให้ คนป่วยไปโรงพยาบาลสนาม คนที่สบายดีทำงานตามปกติ

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ – 10 มีนาคม มีนโยบาย Bubble and Seal คนงานที่พักอยู่ไกลจะมีรถรับส่งพนักงาน มีแอปพลิเคชันจังหวัด ไทยชนะ และของโรงงาน พนักงานต้องแจ้งว่าออกจากบ้านกี่โมง เลิกงานแล้วถึงบ้านกี่โมง คนที่อยู่หอพักใกล้โรงงานให้เดินต่อแถวกันกลับห้อง

ช่วงนั้นซื้อของกินของใช้ได้แคในโรงงาน มีคนเข้ามาขาย ถ้าขายแพงกว่าข้างนอก จะมีคนมาบอกกระเจียบแพง น้ำมันแพง เราจะไปบอกคนขายให้ลดราคาลง

บางคนเขาคิดว่าทำไมต้องคุมแบบนี้ นายจ้างกับกรรมการต้องอธิบายให้คนงานฟังว่าเกิดอะไรขึ้น บางคนชอบคนที่ช่วงโควิดโรงงานดูแล คนงานอยากมาทำงานทุกวันเพราะเห็นว่าปลอดภัยกว่าอยู่หอ”

- พนักงานขนของ แรงงานตลาดกลางกุ้ง มีนายจ้างประจำ มีประกันสังคม

“เรื่องเกิดขึ้นกะทันหัน ไม่มีเวลาเตรียม ปิดตลาดแรกๆ เข้าแถวซื้อน้ำซื้ออาหารมากักตุน มีเจ้านายมาส่งอาหารให้บ้างช่วงกักตัวแต่ก็ไม่พอ บางคนเงินออก 10 วัน/ครั้ง ลือคดาวนวันที่ 19 เงินจะออกวันที่ 20 นายจ้างไม่กล้ามาจ่ายเงินกลัวโรค ตอนหลังมีของบริจาค มีถุงยังชีพ ก็ช่วยให้ลดความกดดันลง

ตลาดเปิดตั้งแต่วันที่ 21 กุมภาพันธ์ ขายจริงวันที่ 1 มีนาคม 64 แต่นายจ้างส่วนใหญ่ไม่กลับเข้าไปซื้อขายในแพกุ้ง หลายคนย้ายไปตลาดทะเลไทย แต่ไม่เอาลูกจ้างเก่าไปด้วย หาลูกจ้างใหม่ กลายเป็นคนในแพกุ้งตกราน เพราะเขากลับพื้นที่นี้หรือเปล่า ทั้งที่พวกเราตรวจโควิดแล้วทุกคน ผมตรวจวัน 19 ธันวาคม ตรวจอีกรอบ 27 ธันวาคม 30 ธันวาคม 22 มกราคม และ 27 มกราคม

ผมเช่าห้อง 4,200 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟ อยู่รวมกัน 4 คน มีแฟน น้องสาว น้องชาย ทำงานตลาดกุ่ม ตกลงงานทุกคน คนที่พักอยู่ในนี้แต่ทำงานอยู่ข้างนอกก็ตกลงงาน เพราะตลาดปิดสองเดือนไปทำงานไม่ได้ นายจ้างเอาคนใหม่เข้ามาแทนแล้ว ปัญหาที่เคยเจอ บางคนพอตลาดเปิดเจ้าของห้องก็มาเก็บค่าเช่าย้อนหลัง ตอนแรกบอกไม่ต้องจ่ายค่าห้อง จ่ายแค่ค่าน้ำค่าไฟพอ

ผมมีประกันสังคม แต่เพิ่งมีคนพาไปยื่นเรื่องว่างงานตอนปลายเดือนมกราคม ถึงตอนนี้ [ปลาย มีนาคม] ยังไม่ได้ ตอนว่างงานที่ตลาดปิด นายจ้างไม่ได้ยื่น บางคนไม่เคยมีสมุดบัญชีเพราะรับแต่เงินสด ต้องไปเปิดบัญชีธนาคารก่อนก็ต้องรอตลาดเปิด หลายคนไม่มีนายจ้างตัวจริง พอไปยื่นเขาจะตีกลับไปหา นายหน้า จะเข้าไปอีก

วันที่ 24 มกราคม ต้องต่อวีซ่าแต่ไม่มีเงิน หลายคนต้องไปกู้ ต้องโอนเงินมาจากบ้าน แต่พม่าโอนยาก ต้องยืมคนที่รู้จักกันครอบครัว แล้วขอวีซ่าต้องตรวจโควิดใหม่ เขาไม่รับใบที่ตรวจไปจากตลาดกุ่ม

ทุกวันนี้มีงานบาง 2-3 วันต่อสัปดาห์ ของไม่ขึ้นที่แพกุ้งทุกวัน ย้ายไปทะเลไทย น้องชายไม่มีนายจ้าง ออกจากห้องทุกวัน มีงานทำบ้างไม่มีบ้าง ตลาดกุ่มเราปลอดภัย บางคนไม่เข้าใจว่าเวลาตลาดกุ่ม แล้วกลับไปต้องกักตัวอีก 14 วันหรือไม่ ทำให้ไม่มีของมาลงและไม่มีลูกค้าเข้ามาซื้อ เจ้านายก็ลำบาก เห็นใจกัน เมื่อก่อนซื้อของเป็นลิบๆ ต้น ตอนนี้ได้สองสามต้น”

● แรงงานหญิงคนหนึ่งทำงานแกะกุ้ง ไม่มีประกันสังคม มีสามีเป็นลูกเรือประมง

“ไม่ได้ทำงานแล้วตอนโควิดระบาด ห้องแก่จะคลอด คลอดวันที่ 29 มกราคม 2564 เป็นลูกจ้าง รายวัน ไม่ได้ทำงานก็ไม่มีเงิน ไม่มีประกันสังคม คลอดลูกเอง ไม่ได้ทำงานก็ไปเบิกเงินค่าแรงแพนที่เป็น ลูกเรือประมงมากิน

ตอนห้องแก่แพนอยู่ในทะเล ช่วงจะคลอดอยู่คนเดียวตลอด เรือเข้าฝั่งแพนก็ไม่ได้มาเจอกัน เพราะโควิดเขาไม่ให้ขึ้นฝั่ง คลอดลูกมากี่แล้วอยู่คนเดียว คลอดได้ 20 วัน พอถึงได้กลับบ้านอ้อมลูก แต่ได้อ้อมครั้งเดียวก็ ออกเรือไปทะเลอีก แล้วไปเรือล่มเสียชีวิตในวันที่ 20 กุมภาพันธ์

หลังแพนเสียชีวิตได้มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเจรจากับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางช่วยเหลือ มีสถานทูต พม่ามาช่วยเดินเรื่องในตอนแรก แต่ประกันสังคมยังไม่จ่ายเงินชดเชย ค่าทำศพนายจ้างจ่าย ประกันสังคม บอกว่าต้องมีทะเบียนสมรสแต่ไม่มี ให้พ่อแม่มอบอำนาจ จริงๆ ตอนนี้นำเรื่องที่ทำเรื่องที่ทำมายาก สถานทูตเงียบหายไปอีก คิดว่าถ้าทำเรื่องแพนเสร็จคงกลับบ้านไปอยู่กับแม่ที่พม่า”

เจ้าหน้าที่องค์กรประชาสังคมแห่งหนึ่งกล่าวเสริมกรณีข้างต้นว่า “ก่อนโควิดการติดต่อดำเนินการของ ประกันสังคมในกรณีบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากการทำงานไม่ต้องใช้เอกสารยุ่งยากขนาดนี้ กรณีไม่มีเอกสาร สำคัญที่ต้นทางออกให้ สามารถใช้เอกสารที่สถานทูตในประเทศไทยรับรองแทนได้ แล้วกรณีนี้ยังได้รับการ แจ้งอีกว่าหากอนุมัติจะส่งจ่ายเงินทดแทนเป็นรายเดือน ซึ่งปกติจะจ่ายเป็นเงินก้อน”

8. ข้อเสนอต่อการบริหารจัดการ การช่วยเหลือ และการควบคุมโรคในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

8.1 จัดตั้งคณะกรรมการทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติระดับจังหวัด ควรมีการจัดตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยตัวแทนจากกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานการจ้างงาน สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักงานประกันสังคม ในเบื้องต้นอาจใช้ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานต่างด้าวภายใต้กรมจัดหางาน เพื่อเป็นกลไกรับเรื่องร้องเรียนและแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแรงงาน สามารถรักษาแรงงานที่ถูกกฎหมายให้อยู่ในระบบ ดึงแรงงานที่ตกหล่นหรือมีสถานะผิดกฎหมายตลอดช่วงโควิดกลับเข้าสู่การจ้างงานถูกกฎหมายอีกครั้ง ควบคู่กับสร้างหลักประกันด้านสุขภาพและการคุ้มครองสิทธิแรงงาน

8.2 การจ้างงาน ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครมีทั้งแรงงานที่ว่างงานและนายจ้างที่มีความต้องการแรงงาน ควรมีการจัดทำระบบการจ้างงาน ประชาสัมพันธ์ตำแหน่งงาน และมีระบบการรับสมัครงาน เช่น ตั้งโต๊ะรับสมัครงานในชุมชนแรงงาน เพื่ออำนวยความสะดวกให้นายจ้าง เช่น โรงงานขนาดใหญ่ที่มีความต้องการแรงงานจำนวนมาก กับแรงงานที่ว่างงาน เช่น ในตลาดกลางกุ้ง-หอพักศรีเมือง ให้สามารถเข้าถึงกันได้โดยง่ายและโดยตรง ไม่ต้องผ่านนายหน้าหรือบริษัทจัดหางาน

8.3 การขึ้นทะเบียนแรงงานในช่วงโควิด รัฐบาลควรมีมาตรการลดภาระค่าใช้จ่าย เพื่อให้แรงงานสามารถอยู่ในระบบการจ้างถูกกฎหมายได้ ดังนี้

(1) ลดค่าใช้จ่ายสำหรับแรงงานที่ใบอนุญาตทำงานยังไม่หมดอายุโดยไม่ต้องทำใบอนุญาตใหม่ กรมการจ้างงานควรปรับเงื่อนไขการเปลี่ยนนายจ้างให้ยืดหยุ่น สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด ลูกจ้างที่ใบอนุญาตทำงานยังไม่หมดอายุ และว่างงานนับแต่โรคโควิดระบาระลอกแรก ให้เปลี่ยนนายจ้างได้โดยไม่ต้องใช้ใบแจ้งออกจากนายจ้าง อาจใช้ภาพถ่ายประกาศปิดกิจการ หรือ พยาน/หลักฐาน/เอกสารอื่นเป็นหลักฐานประกอบการเปลี่ยนนายจ้างแทนใบแจ้งออกได้ กรณีแรงงานมีใบแจ้งออกที่หมดอายุ (ใบแจ้งออกตาย) ให้สามารถใช้ในการเปลี่ยนนายจ้างได้ ให้แรงงานชำระเฉพาะค่าธรรมเนียมการเปลี่ยนนายจ้าง และค่าต่อใบอนุญาตทำงานเฉพาะในส่วนที่ต่อเพิ่มให้มีอายุครบ 2 ปี

(2) ลดค่าใช้จ่ายแรงงานที่ยังไม่มีนายจ้าง ให้แรงงานขึ้นทะเบียนแจ้งข้อมูลคนต่างด้าว และดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ โดยให้ชื่อประกันสุขภาพ 3 เดือน และต่ออายุทุก 3 เดือน จนกว่าจะเข้าสู่ระบบประกันสังคม โดยยังไม่ต้องทำใบอนุญาตทำงาน บัตรชมพู และ Seabook พร้อมทั้งยังไม่ต้องเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าวจนกว่าจะมีนายจ้าง

(3) ลดค่าใช้จ่ายแรงงานที่มีนายจ้าง ควรพิจารณาออกประกาศกำหนดให้นายจ้างและลูกจ้างมีส่วนร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการขึ้นทะเบียนแรงงานในสถานการณ์โควิด ให้มีรายละเอียดประกอบและกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดไม่ปฏิบัติตามชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น

ค่าใช้จ่ายที่แรงงานรับผิดชอบ ประกอบด้วย ค่าตรวจสุขภาพ ค่าใบอนุญาตทำงาน ค่า
ทำทะเบียนประวัติ ค่าทำบัตรสีชมพู ค่าทำ Seabook และค่าซื้อประกันสุขภาพ 3 เดือน และต่ออายุทุก 3
เดือนจนกว่าจะเข้าสู่ระบบประกันสังคม

ค่าใช้จ่ายที่นายจ้างรับผิดชอบ ประกอบด้วย ค่าตรวจโควิด รวมถึงค่าดำเนินการอื่น ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนแรงงานในช่วงโควิด

(4) ค่าตรวจโควิดในทุกเจ็ดวันในช่วงต้น กรณีแรงงานผ่านการตรวจโรคและการรักษาโดยมี
ใบรับรองแพทย์แสดงผลตรวจเป็นลบมาแล้ว ไม่ต้องตรวจใหม่

กรณีแรงงานยังไม่มีใบรับรองแพทย์แสดงผลตรวจเป็นลบ ให้นายจ้างรับผิดชอบค่าใช้จ่าย
กรณีนายจ้างไม่อยู่ในวิสัยจะจ่ายค่าตรวจ ให้รัฐบาลพิจารณาอนุมัติใช้เงินกองทุนบริหารจัดการแรงงานต่าง
ด้าว โดยให้นายจ้างเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการยื่นคำขอใช้เงินกองทุนฯ พร้อมกับการยื่นเนมลิस्टผ่านระบบ
ออนไลน์ หรือยื่นคำขอใช้เงินกองทุนฯ พร้อมกับการยื่นขอเปลี่ยนนายจ้างหรือการแจ้งเข้าลูกจ้างใหม่

กรณีแรงงานที่ยังไม่มีนายจ้างให้ใช้เงินกองทุนฯ ในการตรวจ โดยแรงงานยื่นคำขอใช้
เงินกองทุนฯ พร้อมกับการขึ้นทะเบียนแจ้งข้อมูลคนต่างด้าว

กรณีผู้ติดตามให้แรงงานเป็นผู้รับผิดชอบ หากแรงงานอยู่ในวิสัยไม่สามารถจ่ายได้ให้ยื่นคำขอ
ใช้เงินกองทุนฯ

8.3 ประกันสังคม แบ่งเป็นสิทธิประโยชน์ทดแทนการว่างงานจากเหตุสุดวิสัยและภาวะปกติ

● กรณีใช้สิทธิประโยชน์ทดแทนการว่างงานจากเหตุสุดวิสัย ให้สำนักงานประกันสังคมจัดตั้งกรรม
การที่มีตัวแทนฝ่ายนายจ้าง ลูกจ้าง และภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมด้วย เพื่อตรวจสอบและพิจารณาการ
อนุมัติสิทธิประโยชน์ทดแทนย้อนหลัง ควรมีการดำเนินการเร่งด่วน เพื่อให้ความช่วยเหลือแรงงาน ดังนี้

(1) เปิดให้ลูกจ้างและสถานประกอบการที่ยังไม่ได้ยื่นขอใช้สิทธิประโยชน์ทดแทนการว่างงานจาก
เหตุสุดวิสัยให้สามารถยื่นได้ใหม่ได้ ให้ลดเงื่อนไขการพิจารณาโดยยึดสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างเป็นหลัก
เช่น พิจารณาเพียงว่าสถานประกอบการได้ปิดกิจการในช่วงดังกล่าวจริงหรือไม่

(2) เพื่อปลดล็อกข้อจำกัดที่นายจ้างไม่ดำเนินการให้ อนุญาตให้ลูกจ้างยื่นขอใช้สิทธิประโยชน์
ทดแทนการว่างงานจากเหตุสุดวิสัยได้เอง ลดเงื่อนไขการพิจารณาโดยยึดสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างเป็นหลัก

(3) กรณียื่นแล้วแต่ยังไม่ได้รับการพิจารณา ให้เร่งการพิจารณาและลดเงื่อนไขการพิจารณา
โดยยึดสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างเป็นหลัก

(4) กรณีที่ยื่นแล้วไม่ผ่าน ควรให้คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการ
อนุมัติจ่ายเงินชดเชยย้อนหลัง และลดเงื่อนไขการพิจารณาโดยยึดสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างเป็นหลัก

(5) กลุ่มที่ไม่ได้เป็นผู้ประกัน ให้นายจ้างนำเข้าระบบและจ่ายเงินสมทบย้อนหลัง นำเรื่องเข้าสู่
การพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อใช้สิทธิประโยชน์ทดแทนการว่างงานจากเหตุสุดวิสัยย้อนหลัง

● กรณีใช้สิทธิประโยชน์ทดแทนการว่างงานในภาวะปกติ เมื่อมาตรการควบคุมโรคผ่อนคลายลง การแพร่ระบาดของโรคคลี่คลายแล้ว แต่สถานประกอบการไม่สามารถกลับมาเปิดกิจการได้ดังเดิม ลูกจ้างยังว่างอยู่ ให้พิจารณาเหตุเป็นรายการณี เช่น ผู้ประกอบการหยุดเองใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 หรือมีเหตุจำเป็นต้องหยุดต่อเนื่องให้ใช้พระราชบัญญัติประกันสังคม

8.4 การกักตัวและมาตรการควบคุมโรค แม้การขัดกับหลักสิทธิเสรีภาพ แต่สามารถทำได้ผ่านการกระบวนการปรึกษาหารือ มีแผนรองรับที่ชัดเจน ลูกจ้างไม่ควรมีภาระค่าเช่าสถานที่กักตัว ดังนี้

(1) นายจ้างมีความรับผิดชอบในการจัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวก อาหาร และเครื่องอุปโภคให้กับลูกจ้างในระหว่างกักตัวในสถานที่ที่นายจ้างจัดให้อย่างเพียงพอและเหมาะสม

(2) ระหว่างกักตัวในสถานที่ที่นายจ้างจัดให้ นายจ้างควรอำนวยความสะดวกให้ลูกจ้างสามารถติดต่อกับครอบครัวและบุคคลอื่น ๆ ได้ รวมถึงมีมาตรการดูแลครอบครัวของลูกจ้าง

(3) กรณีนำสินค้าจากภายนอกเข้ามาจำหน่ายในพื้นที่กักตัว ต้องควบคุมไม่ราคาสูงกว่าในตลาดท้องถิ่น

(4) กรณีกักตัวเองที่บ้าน/หอพัก นายจ้างควรจัดส่งอาหารและเครื่องอุปโภคให้อย่างเพียงพอและเหมาะสม รวมถึงมาตรการดูแลด้านสาธารณสุขด้วย

(5) กรณีนายจ้างให้เช่าห้องเพื่อแยกกักเป็นส่วนตัว นายจ้างต้องเป็นฝ่ายจ่ายค่าเช่าสถานที่

(6) กรณีต้องการให้ลูกจ้างตรวจโควิดก่อนกลับเข้าทำงาน นายจ้างต้องรับผิดชอบค่าตรวจ

(7) กรณีนายจ้างไม่จ่ายค่าจ้างในระหว่างการกักตัว สำนักงานประกันสังคมต้องจ่ายทดแทนการขาดรายได้ให้แก่ลูกจ้างทันทีที่มีคำสั่งกักตัวจากหน่วยงานคัดกรอง หรือจากนายจ้าง โดยไม่ต้องรอให้แรงงานหรือนายจ้างไปยื่นเรื่องเพื่อขอพิจารณาอนุมัติ